

۱۳۵۰ - ۱۳۹۷

راز و نیاز

ای دل عشاق را تو سوخته!
 تو عروسان چمن پرورده‌یی
 بلبل اندر گل، رُخ زیبات دید
 ناله مرغ سحر از بهر چیست؟
 با تو می‌گوید: منم دل سوخته
 شمس گوید: «من ز تو نور افکنم»
 خود نماید گل که: من زیبای تو
 هم به تعظیم تو ریزد آبشار
 گریه ابر بهاری از چه بود؟
 گریه بخشیدی بدان، خنده بندین

ای تو ما را عاشقی آموخته!
 در دل بلبل تو عشق آورده‌یی
 گل ز دست عشق تو، جامه درید
 راز گوید: محرم آن راز کیست؟
 از دبستان تو عشق آموخته
 ماه گوید: «من ز تو سیمین تنم»
 غنچه بگشاید که: من رعنای تو
 هم به تکریم تو خیزد کوهسار
 برق از چه، لب به خنده برگشود؟
 آفرین بر شاهکارت، آفرین

فرهنگ فارسی

شامل لغات ادبی، ریاضی، نجومی، پزشکی، طبیعی، اقتصادی، فقهی، حقوقی،

فلسفی، هنری، ورزشی، نظامی و موارد مربوط به پیشه‌های مختلف

(اعم از لغات فصیح و عامیانه) با ذکر اصل و ریشه لغات

و هویت دستوری و مترادف و متضاد

«يك جلدی»

آ-ی

تألیف: دکتر محمد معین

استاد فقید دانشگاه تهران

به اهتمام: عزیزالله علیزاده

معین، محمد: ۱۲۹۷-۱۳۵۰.

فرهنگ فارسی یک جلدی: شامل لغات ادبی، ریاضی، نجومی ... / تألیف محمد

معین؛ به اهتمام: عزیزالله علیزاده - تهران: فردوس - ۱۳۸۶

۱۳۶۰ ص. جدول مصور

ISBN: 978-964-320-267-4

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

۱. فارسی - واژه‌نامه‌ها. الف. علیزاده، عزیزالله، ۱۳۵۰ - مصحح.

ب. عنوان.

۴۶۳

PIR ۲۹۵۴۱ م ۶ ف ۳۸

کتابخانه ملی ایران ۲۷-۲۳ - ۸۱ م

انتشارات فردوس

خیابان انقلاب - خیابان دانشگاه - کوچه میرا - شماره ۷ - تلفن ۶۶۴۹۵۷۷۹-۶۶۴۱۸۸۳۹

فرهنگ فارسی (یک جلدی)

استاد دکتر محمد معین

به اهتمام: عزیزالله علیزاده

چاپ اول (ویرایش دوم): تهران - ۱۳۸۶

(ویرایش اول با همکاری نشر ندا)

تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه

چاپ: نگار هاتف

همه حقوق محفوظ است

ISBN: 978-964-320-267-4

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۲۰-۲۶۷-۴

آدرس وب سایت: www.ferdospub.com

۹۰۰۰ تومان

بنام خدا

محمد معین^۱ پسر شیخ ابوالقاسم و طلعت بود. او در سه شنبه ۹/ ۲/ ۱۲۹۷ خورشیدی در محله زرجوب رشت متولد شد و در يك شنبه ۱۳/ ۴/ ۱۳۵۰ خورشیدی پس از ۵۳ سال و ۲ ماه و ۵ روز زندگی، در بی رستان فیروزگر تهران درگذشت. جشمش را در کنار حشمت رود شهر آستانه اشرفیه گیلان به خاک سپردند.

زندگی شخصی محمد معین بسیار پرمشقت و دردناک بود: در شب چهاردهم و صبح نوزدهم شعبان ۱۳۳۸ ه.ق (۱۲۹۹ خورشیدی) به فاصله ۵ روز ابتدا مادر و بعد هم پدرش فوت شدند. با این وضع جد پدریش شیخ محمدتقی معین العلماء سرپرستی نوه اش را به عهده گرفت. ایشان نیز در پنج شنبه ۱۳ رجب ۱۳۴۹ ه.ق (۱۳۱۰ خورشیدی) محمد ۱۳ ساله را تنها گذاشت و به دیار باقی شتافت.

۱- تحصیلات:

محمد معین در ۱۳۰۴ دوره ابتدایی را در دبستان اسلامی و در ۱۳۰۷ دوره اول متوسطه را در دبیرستان غره يك (بعدها شاهپور) رشت به پایان رسانید. او توانست تا ۱۳۱۰ دوره دوم متوسطه را نیز در دارالفنون تهران تمام کرده و مدرک دیپلم را دریافت نماید. وی برای تحصیلات دانشگاهی در همان سال وارد دانشسرای عالی ادبیات و فلسفه تهران شد و در ۱۳۱۳ موفق گردید با نگارش رساله‌ای به زبان فرانسه درباره «لوکنت دولیل^۲»، درجه لیسانس را در ۱۶ سالگی دریافت نماید. وی در طول سال‌های ۱۳۱۴-۱۳۱۸ در حین تدریس در اهواز توانست دوره روان‌شناسی عملی، خط‌شناسی، قیافه‌شناسی و مغزشناسی را به صورت مکاتبه‌ای در آموزشگاه روان‌شناسی بروکسل بلژیک بگذراند و تصدیق‌نامه آن دوره را اخذ نماید. محمد معین در ۱۳۱۸ تحصیل در رشته ادبیات فارسی را در دانشگاه تهران آغاز کرد و در ۱۳۲۱ یعنی در ۲۴ سالگی موفق شد

۱- فامیلی «معین» را جدش که ملقب به معین العلماء بود، در ۱۳۰۵ (زمان افتتاح اداره احصائیه در رشت)، برگزید. شماره سجل او ۱۶۵۴، صادره از رشت بود.

۲- شاعر و نویسنده فرانسوی ۱۸۱۸-۱۸۹۴ میلادی.

دوره دکترای ادبیات فارسی را به پایان برساند. در سه شنبه ۱۳۲۱/۶/۱۷ از رساله دکترایش با عنوان «مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات فارسی» دفاع نمود و توانست به عنوان اولین تحصیلکرده دکترای ادبیات در ایران نمره «بسیار خوب» را کسب نماید. این در حالی بود که در آن جلسه دفاعیه اساتید برجسته‌ای همچون ملک‌الشعراء بهار، ابراهیم پورداود، تدین و دیگران حضور داشتند.

۲- اشتغال و ازدواج:

محمد معین بعد از اخذ درجه لیسانس؛ در ۱۳۱۴ برای گذراندن خدمت سربازی به دانشکده افسری رفت. با اتمام آن دوره احتیاط شش ماهه، در پاییز همان سال برای تدریس در دبیرستان شاهپور به اهواز سفر کرد. او بعد از حدود سه ماه (در دی ماه) به عنوان ریاست دانشسرای شبانه‌روزی اهواز منصوب شد. وی در طول مدت اقامت چهار ساله‌اش در خوزستان ضمن تدریس؛ عضو تحقیق اداره اوقاف بوده و ریاست پیشاهنگی و تربیت بدنی استان ششم را نیز بر عهده داشت. در ۱۳۱۸ از اهواز به تهران منتقل شد و پست معاونت دانشسرای مقدماتی و دبیری دانشسرای عالی تهران به ایشان واگذار شد. بعد از اخذ مدرک دکتری به عنوان استاد کرسی «تحقیق در متون ادبی» در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران و دانشسرای عالی مشغول تحقیق و تدریس شد. محمد معین از ۱۳۲۴ با مرحوم علامه علی‌اکبر دهخدا برای نگارش لغت‌نامه شروع به همکاری نمود که بعدها ریاست سازمان لغت‌نامه را بر عهده گرفت. ایشان چندین سال نیز عضو شورای عالی فرهنگ ایران بود.

محمد معین در ۱۳۲۱ خورشیدی با مهین پرنیان امیرجاهد رشتی ازدواج کرد. نمره این پیوند فرزندی با نام‌های مهدخت، مهداد، همایون، پیروز و پرچهر می‌باشد.

۳- کتاب‌ها و آثار فرهنگی دکتر محمد معین:

الف- تألیفات:

- ۱- ستاره ناهید یا داستان خرداد و امرداد. - تهران. - ۱۳۱۶.
- ۲- حافظ شیرین سخن. - تهران. - ۱۳۱۹.
- ۳- یوشت‌فریان و مرزبان‌نامه (به فارسی و روسی). - تهران. - ۱۳۲۲.
- ۴- یادنامه پورداود (با جمعی از نویسندگان). - تهران. - ۱۳۲۵.
- ۵- مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات فارسی. - تهران. - ۱۳۲۶.
- ۶- اسم مصدر. - حاصل مصدر. - تهران. - ۱۳۳۱.
- ۷- برگزیده شعر فارسی (دوره‌های طاهریان، صفاریان، سامانیان، آل‌بویه).

تهران - ۱۳۳۱.

- ۸ - قاعده‌های جمع در زبان فارسی - تهران - ۱۳۳۱.
- ۹ - اضافه - تهران - ۱۳۳۲.
- ۱۰ - برگزیده نثر فارسی (دوره‌های سامانیان و آل بویه) (جلد اول) - تهران - ۱۳۳۲.
- ۱۱ - مفرد و جمع - تهران - ۱۳۳۷.
- ۱۲ - تحلیل هفت پیکر نظامی - تهران - ۱۳۳۸.
- ۱۳ - اسم جنس - معرفه نکره - تهران - ۱۳۴۱.
- ۱۴ - فرهنگ فارسی (متوسط) (۶ جلدی) - تهران - ۱۳۴۲.

ب - تصحیحات:

- ۱ - برهان قاطع محمد حسین بن خلف تبریزی - تهران - ۱۳۳۰.
- ۲ - دانشنامه علانی ابن سینا - (به همراه سید محمد مشکوة) - تهران - ۱۳۳۱.
- ۳ - چهار مقالة احمد بن عمر نظامی عروضی - تهران - ۱۳۳۱.
- ۴ - جامع الحکمتین ناصر خسرو - (همراه هنری کرین) - تهران - ۱۳۳۲.
- ۵ - شرح قصیده فارسی خواجه ابوالهیثم (منسوب به محمد بن سرخ نیشابوری) - (همراه هنری کرین) - تهران - ۱۳۳۴.
- ۶ - مجموعه اشعار دهخدا - تهران - ۱۳۳۴.
- ۷ - جوامع الحکایات و لوامع الروایات سدیدالدین محمد عوفی - تهران - ۱۳۳۵.
- ۸ - عبر الغاشقین روزبهان بقلی شیرازی - (همراه هنری کرین) - تهران - ۱۳۳۷.
- ۹ - حواشی بر اشعار خاقانی شروانی - تهران - ۱۳۵۸.

ج - ترجمه‌ها:

- ۱ - روان‌شناسی تربیتی از کتاب «علم النفس و آثاره فی التربية و التعليم» تألیف علی الجارم و مصطفی امین - اهواز - ۱۳۱۶.
- ۲ - کتیبه‌های پهلوی (ترجمه از انگلیسی به فارسی) تألیف W.B.Henning
- ۳ - خسروکوتان و ریدک وی (ترجمه از پهلوی به فارسی)
- ۴ - ایران از آغاز تا اسلام تألیف دکتر رومن گیرشمن فرانسوی (از فرانسه به فارسی) - تهران - ۱۳۳۶.

در سال‌های ۱۳۳۴-۱۳۴۵ خورشیدی جزوه‌های لغت‌نامه علامه علی‌اکبر دهخدا با نظارت و سرپرستی علمی و اداری دکتر محمد معین چاپ و منتشر می‌شد. دکتر محمد معین در روزنامه‌ها و مجلات داخلی و خارجی بسیاری از قبیل «ایران مهر، سخن، آموزش و پرورش، یغما، یادگار، دانش، اطلاعات هفتگی، اطلاعات ماهانه،

فرهنگ (مشهد)، ایران لیگ (بمبئی)، روزگار نو (لندن)، اشتار (پاریس)، آهنگ (دهلی)، آریانا (کابل) و ...» همکاری داشت و مقالات و نتایج تحقیقاتش عمدتاً با موضوعاتی مانند «ادبیات فارسی، تاریخ ادبیات، آثار باستانی، تاریخ ایران قبل و بعد از اسلام، علوم تربیتی و ...» در آنها به چاپ می‌رسید.

۴ - مسافرت‌ها:

- ۱ - در تابستان ۱۳۳۳ به دعوت دانشگاه هاروارد به آمریکا سفر کرد. در مسیر مراجعت در کتابخانه‌ها و موزه‌های لندن و پاریس کاوش‌هایی نمود.
- ۲ - در تابستان ۱۳۳۶ برای شرکت در کنگرهٔ خاورشناسان به مونیخ آلمان رفت. در این سفر چند روزی نیز در سوئیس اقامت داشت.
- ۳ - در آذر ماه ۱۳۳۶ به دعوت دانشگاه و آکادمی مسکو و لنینگراد و باکو به شوروی مسافرت نمود.
- ۴ - در دی ماه ۱۳۳۶ برای شرکت در کنفرانس بین‌المللی اسلامی به پاکستان سفر نمود و در باب «صلح در نظر جلال‌الدین مولوی» سخنرانی کرد.
- ۵ - در فروردین ۱۳۳۷ به دعوت انجمن تتبعات علمی پاریس به فرانسه رفت و حدود شش ماه در آن جا اقامت نمود.
- ۶ - در مهر ماه ۱۳۳۷ به عنوان ممتحن خارجی دانشگاه پنجاب برای مطالعه و اظهار نظر در باب رساله‌های دکتری آن دانشگاه به پاکستان رفت.
- ۷ - در مرداد ماه ۱۳۳۸ برای شرکت در بیست و پنجمین کنگره بین‌المللی مستشرقین به همراه هیأتی از سوی دانشگاه تهران به مسکو رفت.
- ۸ - در ۱۳۳۹ برای مراسم افتتاحیهٔ کرسی زبان و ادبیات فارسی به دعوت دولت فرانسه به دانشگاه استراسبورگ رفت.
- ۹ - در اردیبهشت ماه ۱۳۴۰ برای ایراد سخنرانی به دعوت شخصیت‌های علمی و فرهنگی به فرانسه سفر کرد و به مدت سه ماه در آن جا اقامت نمود.
- ۱۰ - در ۱۳۴۲ به دعوت دانشگاه پرینستون به آمریکا رفت و حدود پنج ماه در آن جا اقامت نمود. در مسیر بازگشت مدتی هم هر چند کوتاه در فرانسه ماند.
- ۱۱ - و در پاییز ۱۳۴۵ به ترکیه مسافرت نمود.

۵ - نشان‌ها و افتخارات اهدایی به دکتر محمد معین:

- ۱ - نشان درجه سوم علمی در سال ۱۳۱۶.
- ۲ - نشان درجه دوم علمی در سال ۱۳۲۱.

- ۳- نشان درجه دوم سپاس در سال ۱۳۲۷.
- ۴- نشان لژیون دونور.
- ۵- دریافت جایزه Tamhour در سال ۱۳۳۲.
- ۶- دریافت نشان «هنر و ادبیات» از دولت فرانسه در سال ۱۳۴۰.
- ۷- دریافت نشان Ordre des Palmes Académiques از ژنرال دوگل رئیس جمهور فرانسه.

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق ثبت است بر جریده عالم دوام ما زبان فارسی؛ زبان رسمی ایران، زبان اول جهان تشیع و زبان دوم جهان اسلام است. بی شک فرهنگ فارسی استاد محمد معین، زبان فارسی را مستحکم تر نموده و از فروپاشی آن در مقابل هجوم فرهنگ های بیگانه جلوگیری می کند. اولاً با توجه به قیمت، بسیاری از خوانندگان به خصوص دانشجویان که نمی توانند فرهنگ شش جلدی را بخرند، ثانیاً بجز عده محدودی از اهل فن، اکثر خوانندگان نیازی به تمام فرهنگ شش جلدی ندارند و ثالثاً خواسته خود آن استاد همان طور که در مقدمه نوشته اند، برابر آن داشت که اقدام به گردآوری فرهنگ حاضر نمایم. در آخر از همه کسانی که برای انجام این فعالیت، دست طلب یاریم را فشردند، صمیمانه تشکریم. در همین راستا شایسته است از آقای جواد یاسینیان مدیر محترم انتشارات فردوس که زحمت چاپ و انتشار این اثر را متقبل شدند، سرکار خانم کلثوم قدیری که همواره در تصحیح متن حروفچینی شده سعی و تلاش زیادی نمودند و آقای محمد فاضل معین قدردانی نمایم. دست مریزاد.

عزیزالله علیزاده

تابستان ۱۳۸۶

آستانه اشرفیه گیلان

در جوار آرامگاه استاد محمد معین